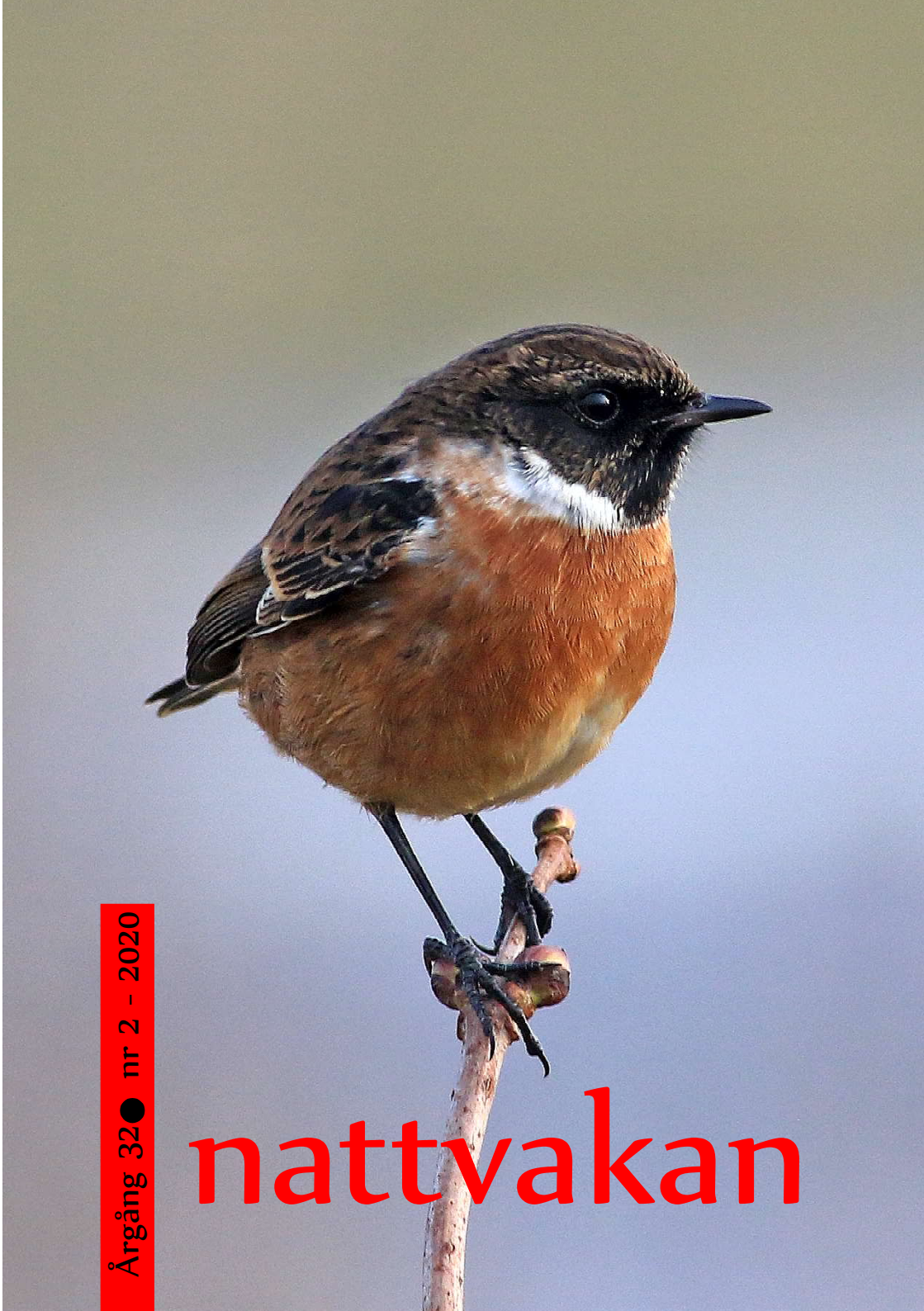

nattvakan

Årgång 32 ● nr 2 - 2020

Nattvakan

utges av Hudiksvallregionens fågelklubb (HFK). Tidningen utkommer med två nummer årligen och erhålles av samtliga medlemmar i HFK. Årsavgiften för medlemsskap är för närvarande 150 kronor och insättes på pg. 88 94 30-5.

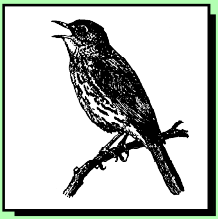

Hudiksvallsregionens fågelklubb

är lokalklubb till Gävleborgs Läns Ornitologiska Förening (GLOF). Medlemsskap i HFK är dock oberoende av medlemsskap i GLOF. HFK:s verksamhetsområde utgörs av Hudiksvalls och Nordanstigs kommuner.

Lokalklubben har till syfte att *samla och stimulera intresset för fågelfaunan och skyddet* av *fågelmiljön i Hudiksvalls och Nordanstigs kommuner. Dessutom skall föreningen verka för att sprida kunskap i fågelfrågor genom kursvesamhet och exkursioner. Föreningen skall vara ett forum där medlemmarna inspirerar och informerar varandra. En viktig uppgift för föreningen* är *att vara drivande i vissa frågor med anknytning till fågelskydd.*

Styrelse

Ordförande: Kjell Johansson, Kolarevägen 7

825 30 Iggesund Tel. 070-239 75 10

Sekreterare: Karin Svensson, Blockvägen 16 F

824 34 Hudiksvall, Tel. 070-513 48 66

Kassör: Lars-Göran Lindström, Slåttervägen 13

824 40 Hudiksvall, Tel. 070-629 15 24

Övrig ledamot: Simon Fransson Poppovägen 3

825 30 Iggesund, Tel. 070-661 80 11

Övrig ledamot: Bo Fagerström, 1:a Parkgatan 11 E

824 43 Hudiksvall, Tel. 070-641 05 32

Suppleant: Stefan Pierrou, Västerrå 65

824 92 Hudiksvall, Tel. 070-345 02 98

Följ med HFK på exkursion

Hudiksvallsregionens fågelklubb har ett digert utflyktsprogram under alla årstider.

Tryckt av:
Tierps Tryckeri

En vit stork upptäcktes i Fiskeby den andra maj och gladde både fågelskådare och förbipasserande. Foto: Lars G Lindström.

INNEHÅLL NR 2 - 2020

Flyttfåglarna anländer allt tidigare på våren även till Dellenbygden 4
Arnold Larsson

Halsmärkta grågäss 10
Lars G Lindström

Vittrut 13
Lars G Lindström

Observationer under våren 16
Lars G Lindström

Svarthakad buskskvätta 22
Lars G Lindström

Ovanliga rastare i Lillfjärden 23

Brushane 25
Lars G Lindström

Program 27

Foto på framsidan.Svarthakad buskskvätta, Torslanda, Göteborg februari 2020. Foto: Lars G Lindström.

Foto på sista sidan. En av de tre lyckade häckningarna av skäggdopping i Lillfjärden 2020. Foto. Lars G Lindström.

Flyttfåglarna anländer allt tidigare under våren

även till Dellenbygden

Text Arnold Larsson. Foto: Lars G Lindström.

Under senare år har det uppmärksammats att flyttfåglarna kommer tillbaka allt tidigare under våren (Green m.fl. 2018). Vid Ottenby fågelstation på Öland har till exempel ett antal arter tidigarelagt sin vårflyttning med 5,2 dagar 2017 mot 1979 (idem). Orsaken anses vara den pågående klimatförändringen med allt mildare vintrar och tidiga vårar.

Sedan 1975 har jag noterat datum för årets första fynd av de flyttfåglar som kan ses i Dellenbygden, där jag bor sedan 1974. Med Dellenbygden avses här centrala delar av Delsbo, Norrbo och Bjuråkers socknar (koordinater c:a 61° 50´, 16° 35´). De 44 år det rör sig om har jag delat in i fyra perioder om vardera elva år (period 1: 1975-1985, period 2: 1986-1996, period 3: 1997-2007, period 4: 2008-2018). Jag har räknat ut genomsnittligt datum för varje period för årets första fynd av ett antal flyttfåglar (tabell1). I tabellen har även lagts

in genomsnittligt datum för lövsprickning i trakten och islossning för den lilla sjön Rångsjön på gränsen mellan Delsbo och Bjuråkers socknar. Även en del äldre data från Hudiksvallstrakten för åren 1861-1896, hämtade från Wiström (1886) och Wiström (1898) och från Ljusdalstrakten för åren 1921-1950 från Witt-Strömer (1950), är inlagda liksom nutida uppgifter för hela Hälsingland, från Dagens natur, www.artportalen.se från våren 2018.

Genomsnitt för alla arter visar att de kommit allt tidigare för varje period. De var 3,0 dagar tidigare under period 2 än under period 1. Under period 3 var de 5,0 dagar tidigare än under period 1 och under period 4, 6,0 dagar tidigare än under period 1.

Man brukar dela in flyttfåglar i väderflyttare och datumflyttar. De förstnämnda övervintar i Europa ned till Medelhavet och flyttar norrut när vädret är lämpligt medan datumflyttare övervintar huvudsakligen i tropiska Afrika och återkommer ungefär samma datum varje år. Mot detta finns ju flera undantag och datumflyttare är också beroende av väderleken. Väderflyttare är de som brukar komma åter tidigare än datumflyttare. För att se om det var någon skillnad i genomsnittlig återkomst delade jag in flyttfåglarna i fyra kategorier efter hur snart de hade anlänt hit under period 1. De som genomsnittligt hade kommit hit till och med 15 april kom åter 6.0 dagar tidigare under period 4 jämfört med period 1, de som kom åter mellan 16 och 30 april var 6,6 dagar tidigare liksom de som kom mellan 1 och 15 maj, medan de som anlänt efter 15 maj var 4,4 dagar tidigare. Detta stämmer med resultat från Ottenby fågelstation där de så kallade väderflyttarna tidigarelagt sin ankomst mer än vad datumflyttare gjort (Green m.fl. 2018 a).

Störst skillnad i ankomstid här har ormvråk, trana och gransångare, som alla kom 13 dagar tidigare under period 4 jämfört med period 1. Medeldatum för gransångarens vårflyttning vid Ottenby fågelstation var 11 dagar tidigare 2017 jämfört med 1979 och till Falsterbo fågelstation kom den också 10 dagar tidigare genomsnittligt 2010-2017 mot 1980-1989 (Green m.fl. 2018 a). Att gransångaren kommit allt tidigare till södra Sverige kan också delvis bero på att den sydliga underarten *collybita* påtagligt expanderat norrut sedan 1970-talet och den underarten kommer tidigare än den nordligare underarten *abietinus*(Nilsson 2018 a). Att mitt genomsnittsdatum för gransångare, liksom för de flesta andra arter, för åren 2008-2018 ligger en dryg vecka efter genomsnittet för hela Hälsingland 2008-2016 är kanske inte så konstigt då alla landskapets fågelskådare bidrar till den siffran. Dellenbygden ligger ju också i norra delen av landskapet och hur långt norrut observationerna är gjorda spelar in. Så ses till exempel gransångaren fyra dagar tidigare i Gästrikland och fyra dagar senare i Medelpad än i Hälsingland (Nilsson 2018 a). Genomsnittsdatum för artens ankomst till Ljusdal under åren 1921-1950 (Witt-Strömer 1950) stämmer nästan helt med min uppgift för 1975-1985.

Rödvingetrasten noterades tolv dagar tidigare under period 4 mot period 1. Denna siffra stämmer bra med förändringen av artens medeldatum för flyttningen vid Ottenby fågelstation som var tidigarelagd med 9,5 dagar för åren 1979-2017. (Green m.fl. 2018 a).

En annan art som klart har tidigarelagt sin ankomst under våren är svarthätta som kom hit elva dagar tidigare under period 4 mot period 1. Även denna siffra stämmer bra med förändringen av artens medel-

Även ormvråken återkommer 13 dagar tidigare nu än på 1970 talet till Dellenbygden

datum för flyttningen vid Ottenby fågelstation som var tidigarelagd med tio dagar för åren 1979-2017. (Green m.fl. 2018 a).

Tio dagar tidigare anlände sävsparv, rödhake och fisktärna under period 4 mot period 1. Rödhake har också genomsnittligt tidigarelagt sin vårflyttning vid Ottenby fågelstation med 8,9 dagar under åren 1979-2017, medan den har anlänt bara en dag tidigare till Falsterbo fågelstation 2010-2017 mot 1980-1989 (Green m.fl. 2018 a). Jämfört med de äldre uppgifterna från Ljusdal anländer sävsparven nu 3-4 veckor tidigare till Dellenbygden medan rödhaken är 2-3 veckor tidigare.

Bofinken har kommit hit sex dagar tidigare under period 4 mot period 1. Genomsnittligt ankomstdatum hit för period 1 och 2 (1 april resp. 30 mars) är nästan de samma som de äldre uppgifterna från Hudiksvall (1 april) och Ljusdal (31 mars) anger. Detta stämmer med uppgifter från Falsterbo fågelstation att förändringar i ankomsttid ökat mest efter millenieskiftet (Green m.fl. 2018 a).

Några arter har det inte varit så stora förändringar för. Det gäller för både så

kallade väderflyttare som för datumflyttare. För sånglärka, som är en väderflyttare, skiljer det bara en dag mellan period 1 och 4 och genomsnittsdatum för de fyra perioderna ligger mellan 22 mars till 24 mars. Detta skiljer inte mycket från 1800-talets uppgifter från Hudiksvall (27 mars), medan Ljusdals datum för 1921-1950 (30 mars) ligger omkring en vecka senare. Även för väderflyttaren sädesärla ligger genomsnittsdatum för ankomst till Dellenbygden inom en vecka (5- 11 april). De äldre uppgifterna från Hudiksvall och Ljusdal är bara en knapp vecka senare (bägge 13 april). Tornseglaren som räknas som datumflyttare, kom till Dellenbygden, i genomsnitt inom ett kort tidsintervall (16 - 19 maj) och den var bara en dag tidigare under period 4 jämfört med period 1 Till Sverige skall den komma tre dagar tidigare på senare år jämfört med 1980-talet (Nilsson 2018 b). En annan datumflyttare är grå flugsnappare som också anlänt hit under ett kort tids intervall (18 - 22 maj) och var bara en dag tidigare under period 4 mot period 1. Till Sverige ska den ha kommit omkring fyra dagar tidigare på senare år jämfört med 1980-talet (Nilsson 2018 c).

Göken är också en datumflyttare som anlände hit ungefär samma datum i genomsnitt under perioderna 1, 2 och 3 men kom sex dagar tidigare under period 4 jämfört med period 1. Till Sverige anges den ha kommit fyra dagar tidigare på senare år jämfört med 1980-talet (Nilsson 2018 d). De äldre uppgifterna från Hudiksvall (16 maj) och Ljusdal (14 maj) stämmer ju förvånansvärt bra överens med mina uppgifter 1975-2018 (12 - 18.5)

Två arter anlände i genomsnitt senare under period 4 mot period 1, nämligen stare och stenskvätta, och bägge med tre dagar. Både arterna kom också tidigare under period 2 än under period 3 och 4. För starens del har jag ingen bra förklaring medan för stenskvättan kan en orsak vara att den blivet betydligt ovanligare här under senare år, liksom i Sverige i övrigt (Larsson 2019, Green m.fl. 2018 b).

Litteratur

Green, M, Lindström, Å., Svensson, M.& Wirdheim, A. 2018 a. *Sveriges fåglar 2018*. BirdLife Sverige – Sveriges Ornitologiska förening, Svensk Fågeltaxering vid Lunds Universitet, Artdatabanken samt fågelstationerna vid Ottenby och Falsterbo.

Green, M., Haas, F. & Lindström, Å. 2018 b.Övervakning av fåglarnas populationsutveckling. Årsrapport för 2017. Rapport, Biologiska institutionen. Lunds universitet.

Larsson, A. 2018. Förändringari fågelfaunan i Dellenbygden 1975-2017. *Fåglar i X-län 49:3* 72-85.

Nilsson, J.2018 a: Gransångarens ankomst tidigarelagd med flera veckor. *Dagens natur 27 mars*(www.artportalen.se).

Nilsson, J. 2018 b: Punktliga tornseglare. *Dagens natur 9 maj*(www.artportalen.se).

Nilsson, J. 2018 c: Grå flugsnappare. *Dagens natur18 maj* (www.artportalen.se).

Nilsson, J. 2018 b: Göken anländer numera fyra dagar tidigare än på 1980-talet. *Dagens natur 3 maj* (www.artportalen.se).

Wiström, J.A. 1887: Ornithologische Beobachtungen der Gegendum Hudiksvall. *Bihang till Kongl. Svenska Vetenskapsakademiens handlingar,* band 13, afdelning IV:7 150-172.

Art	Dellenbygden (1)					Hudiksvall (2)	Ljusdal (3)	Hälsingland (4)
	period 1	period 2	period 3	period 4	skillnad			
	1975-85	1986-96	1997-07	2008-18	per 1 o 4	1861-1896	1921-1950	2008-2016
Stare	17.3	15.3	19.3	20.3	3	2.4		
Sånglärka	24.3	22.3	23.3	23.3	-1	27.3	30.3	
Tofsvipa	27.3	26.3	18.3	23.3	-4			
Ringduva	31.3	26.3	22.3.	22.3	-9			
Bofink	1.4	30.3	24.3	26.3	-6	1.4	31.3	
Ormvråk	5.4	31.3	26.3	23.3	-13			
Sävsparv	9.4	7.4	4.4	30.3	-10		26.4	
Sädesärla	10.4	11.4	5.4	8.4	-2	13.4	13.4	29.3
Skrattmås	12.4	7.4	4.4	4.4	-8			
Storspov	13.4	12.4	10.4	11.4	-2		20.4	
Fiskmås	15.4	13.4	11.4	6.4	-9			
Trana	15.4	8.4	2.4	2.4	-13		15.4	
Rödhake	16.4	12.4	11.4	6.4	-10		21.4	
Ängspiplärka	18.4	13.4	5.4	9.4	-9		1.5	
Rödvingetrast	19.4	10.4	11.4	7.4	-12		22.4	
Enkelbeckasin	20.4	18.4	17.4	15.4	-5			
Bläsand	22.4	12.4	10.4	15.4	-7			
Skogssnäppa	22.4	16.4	18.4	13.4	-9			
Skäggdopping	22.4	23.4	24.4	22.4	0			
Järnsparv	23.4	19.4	18.4	14.4	-9			
Storlom	26.4	22.4	22.4	19.4	-7	23.4		
Fiskgjuse	28.4	22.4	22.4	20.4	-8			

Tabell 1. Genomsnittligt datum för första observation av ett antal flyttfåglar. 1: Egna data. 2: Data från Wiström (1887) och Wiström (1898). 3: Data från Witt-Strömer (1950). 4: Data från Dagens natur, www.artportalen.se från våren 2018.

Art	Dellenbygden (1)					Hudiksvall (2)	Ljusdal (3)	Hälsingland (4)
	period 1	period 2	period 3	period 4	skillnad			
	1975-85	1986-96	1997-07	2008-18	per 1 o 4	1861-1896	1921-1950	2008-2016
Stenskvätta	28.4	27.4	28.4	1.5	3		29.4	14.4
Drillsnäppa	2.5	23.4	30.4	1.5	-1		3.5	
Gransångare	2.5	23.4	23.4	19.4	-13		3.5	11.4
Gluttsnäppa	3.5	1.5	28.4	3.5	0		11.5	
Svartvit flug	6.5	3.5	3.5	29.4	-7	3.5	6.5	
Lövsångare	7.5	3.5	1.5	28.4	-9		8.5	22.4
Rödstjärt	7.5	5.5	3.5	3.5	-4	11.5	3.5	24.4
Buskskvätta	8.5	6.5	3.5	3.5	-5		11.5	
Ladusvala	9.5	3.5	30.4	1.5	-8		6.5	21.4
Hussvala	9.5	11.5	6.5	6.5	-3	15.5	15.5	
Ortolansparv	12.5	8.5	6.5	8.5	-4		13.5	
Fisktärna	12.5	11.5	5.5	2.5	-10			
Gök	18.5	16.5	18.5	12.5	-6	16.5	14.5	5.5
Grönsångare	18.5	13.5	9.5	12.5	-6			30.4
Tornseglare	19.5	16.5	17.5	18.5	-1			11.5
Sävsångare	19.5	18.5	14.5	15.5	-4			
Grå flugsnappare	19.5	22.5	22.5	18.5	-1			8.5
Törnsångare	20.5	22.5	19.5	17.5	-3			
Svarthätta	23.5	20.5	19.5	12.5	-11			
Trädgårdssångare	23.5	20.5	22.5	18.5	-5			
Rosenfink	25.5	19.5	25.5	21.5	-4			16.5
LÖVSPRICKN.			8.5	4.4				
ISLOSSN.	1.5	25.4	22.4	17.4	-14			

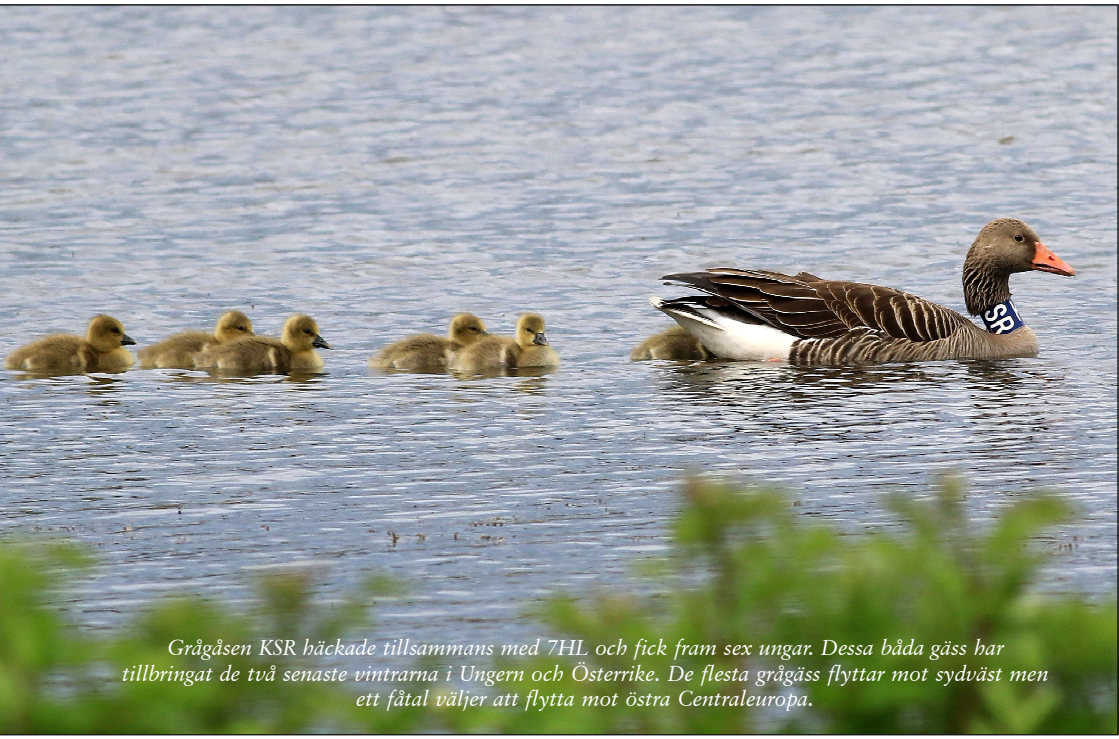

Grågåsen KSR häckade tillsammans med 7HL och fick fram sex ungar. Dessa båda gäss har tillbringat de två senaste vintrarna i Ungern och Österrike. De flesta grågäss flyttar mot sydväst men ett fåtal väljer att flytta mot östra Centraleuropa.

Halsmärkta grågäss

uppföljning

Text och foto Lars Göran Lindström

Ingen som gått runt Lillfjärden i mitten av juni eller början av juli har kunnat undvika att se den stora mängd grågäss som uppehåller sig i sjön. De är där för att rugga, byta till en ny fräsch fjäderdräkt. Under dessa cirka tre veckor förloras flygförmågan.

Det stora antalet, skapar två problem. Ett för allmänheten på grund av mycket skit på gångvägarna men det kanske viktigaste är att betestrycket på de grönytor som finns runt sjön blir extremt stort. Detta skapar problem för de fjällgäss som ruggar i sjön, ett par veckor senare, och som då har stora problem att hitta föda.

För att om möjligt minska mängden grågäss gjordes 2017 ett försök att fånga och halsmärka ett hundratal av dessa (102 förseddes med halsring detta år). Även 2018

och 2019 fångades grågäss under sin ruggning i Lillfjärden (2018 fångades 117 och 2019 52 stycken). Förhoppningen var att genom den störning de utsattes för skulle göra att de väljer en annan plats för sin ruggning åren efter.

En gås har bra minne och att bli fångad och satt i en säck för att därefter ringmärkas upplevs säkert inte som så behagligt för gåsen.

Hur har det gått hitills

Av de 102 märkta 2017 har jag lyckats avläsa 101 ringar efter många timmars spanande med tubkikare vid Lillfjärden. Av dessa 101 har 24 stycken inte setts efter märkningssommaren (i Hudiksvall), 27 av dem sågs 2018 men inte 2019. Elva sågs inte 2018 men observerades 2019 och 39 stycken har kommit tillbaka både 2018 och 2019. Alla sedda som ruggande fåglar i Lillfjärden. Sammanfattningsvis återkom alltså 66 av de märkta 2018 (65 %) och 50 av de ursprungliga 101 2019 (49 %). Nu i år ruggade 33 av de gäss som märktes 2017 (32%) Enligt ”Svensk ringmärkningsatlas” så är överlevnaden för gamla grågäss drygt 70 procent årligen. Jämför man den statistiken med de halsmärkta gässen från Lillfjärden stämmer detta ganska bra överens.

Året efter, 2018, försågs 117 gäss med halsringar. Av dessa läste jag av 105 stycken. Sommaren 2019 observerades 83 av dem ruggande i Lillfjärden (79 %) vilket ligger en bit över den förväntade överlevnaden. I år valde 52 Lillfjärden för sin ruggning (45 %).

Av de 52 som märktes 2019 återkom 39 till Lillfjärden för att rugga (75 %). Några av fåglarna missas säkert så andelen bör ligga något högre än de ovan angivna.

Frågan är då om försöket att genom märkning och den störning som gässen åsamkas har gjort att färre grågäss använder Lillfjärden som ruggningslokal?

Övervintring

Den stora mängd av halsmärkta gräss från Lillfjärden har gett en rad återfynd från vinterhalvåret (oktober till och med februari)

Enligt ”Svensk ringmärkningsatlas” flyttar de svenska fåglarna under hösten i sydvästlig riktning via de danska öarna, längs västeuropas kust och korsar Iberiska halvön. Ett mindre antal fynd finns också rapporterade från östra Centraleuropa. I genomsnitt befinner sig gässen i sydligaste Sverige i september och i norra Frankrike i november.

Tittar man på återfynden av fåglarna från Lillfjärden följer de i stort sett samma mönster men hela 54 fåglar övervintrade i Nederländerna och bara sex fynd finns från Belgien, åtta från Frankrike och åtta från Spanien. Detta indikerar på att övervintringsområdena har förskjututs mera norrut, troligen på grund av klimatförändringar. Från Danmark finns 21 fåglar rapporterade och från Tyskland hela 50 stycken, de flesta i nordvästra delen, vilket tyder på att flera gäss flyttar i riktning rakt söderut. Även i södra Sverige finns rapporter om övervintrade gäss (tio stycken) främst från Halland och Skåne.

De gäss som rapporterats från Spanien har alla tillbringat vintern i sydöstra delen i området kring Donana.

Även några av gässen från Lillfjärden har flyttat mot östra Centraleuropa. Tre av de märkta gässen (KSR, 7HL, 762) besökte först Polen i november 2018 för att sedan flyga mot övervintringsområdet i Ungern, på gränsen till Slovakien. Två av dem (KSR, 7HL) fortsatte sedan även till Österrike där de observerades i januari 2019.

En annan gås (L08) rastade först i Tyskland innan den fortsatte till Ungern. På vårflytten i mars rapporterades den från Tjeckien.

Ytteligare en gås (K99) har rapporterats från centrala Polen.

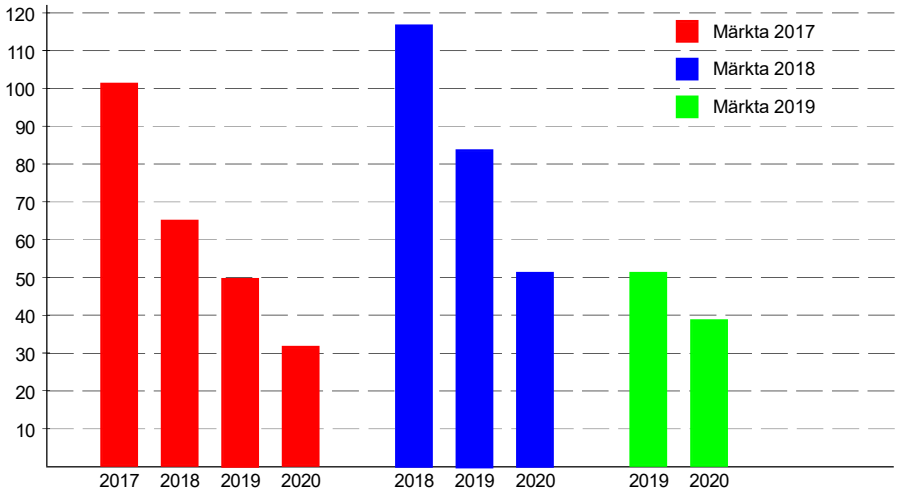
120
110
100
90
80
70
60
50
40
30
20
10
Märkta 2017
Märkta 2018
Märkta 2019
2017
2018
2019
2020
2018
2019
2020
2019
2020

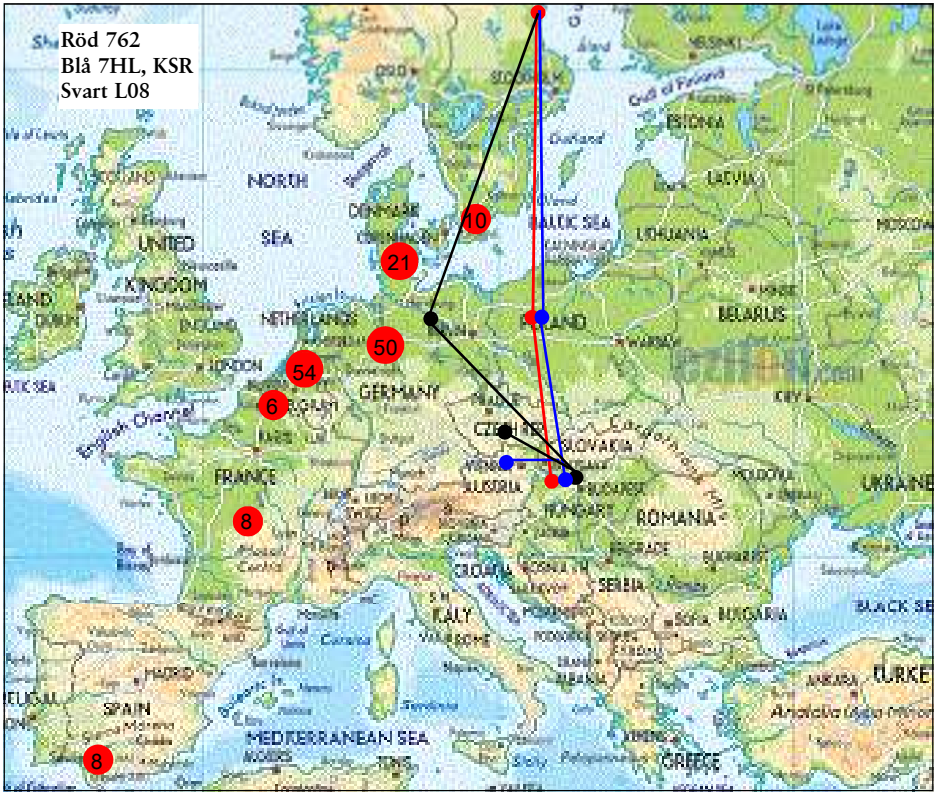
Röd 762
Blå 7HL, KSR
Svart L08
10
21
50
54
6
8
8
NORTH SEA
UNITED KINGDOM
LONDON
NETHERLANDS
GERMANY
FRANCE
English Channel
SPAIN
MADRID
MEDITERRANEAN SEA
ITALY
ROMANIA
SLOVAKIA
AUSTRIA
HUNGARY
BELARUS
LITHUANIA
LATVIA
ESTONIA
UKRAINE
MOLDOVA
BULGARIA
SERBIA
CROATIA
GREECE
TURKEY
Anadolu
BLACK SEA
Gulf of Finland
HELSINKI
OSLO
STOCKHOLM
DENMARK
COPENHAGEN
POLAND
WARSAW
PRAGUE
BERLIN
BRUSSELS
PARIS
ROME
SOFIA
BUCHAREST
BELGRADE
ZAGREB
VIENNA
MOSCOW
KIEV

Vittruten i Hudiksvalls hamn i februari. Större än gråtruten, svart näbbspets, inget svart på vingspetsarna och grovt gråfläckig (3k fågel). Foto Fredrik Narfström.

Vittrut

Lars G Lindström.

En vittrut rastade i hudiksvallsområdet under andra halvan av februari. Den sågs flera dagar där den stod på iskanten tillsammans med ett par hundra andra trutar, främst gråtrutar, och fiskmåsar vid Hudiksvalls hamn.

Vittruten är en stor och kraftig måsfågel, större än en gråtrut och nästan lika stor som en havstrut. Den är mycket ljus i alla fjäderdräkter, utan svarta inslag i vingar eller stjärt och den har ljusrosa ben. Den anlägger adult (vuxen) fjäderdräkt under sitt fjärde levnadsår.

Juvenil (ungfågel) fågel har en svart näbbspets som kontrasterar mot den ljusrosa näbbroten, samt en mörk iris. Andra vintern, då är fågeln på sitt tredje kalenderår (3k), (vilket fågeln som sågs i februari var) är den grovt gråfläckig, har ljus iris och näbben har fått en liten vit fläck längst ut på näbbspetsen.

3k vittrut från Båsfjord, Varangerhalvön, Norge i mars 2016. Observera den ljusa fläcken på näbbspetsen. Foto: Lars G Lindström

Vittruten häckar i arktiska områden i norra Ryssland, på öar i norra Sibirien, på Island, i Alaska, Kanada och på Grönland.

Förekomst i Sverige

Vittruten övervintrar årligen sparsamt i Sverige och har minskat de senaste decennierna. Det första kända fyndet i Sverige var en ungfågel som sköts i Uppsala den 15 april 1710. Fågeln finns avmålad i Olof Rudbecks Fogelboken och är ett av de tidigast bekräftade fågelfynden i Sverige.

Förekomst hos oss

Under 1990-talet sågs hela nio vittrutar i vår kommun, både inne i centrala Hudiksvall och vid kusten. De fyra första åren på 2000-talet observerades fyra individer och den fågel som sågs vid Hornslandsudde i oktober 2003 blev den senaste innan årets fynd gjordes. Som synes var vittruten betydligt vanligare för 20-30 år sedan.

Biotop

Vittruten häckar vid kusten på klippiga stränder eller branta grässluttningar men kan också häcka flera kilometer inåt land på höga klippor eller på mindre öar i insjöar. Utanför häckningstiden förekommer den i stor utsträckning längs kusten där den ofta besöker fiskhamnar, avloppsutflöden och soptippar.

Föda

Vittruten är allätare, som de flesta måsar i släktet Larus, och äter as och små bytesdjur lika mycket. Den födosöker medan den simmar eller går, men kan också plocka upp

Gammal (adult) vittrut i vinterdräkt, ljusare grå på vingarna än en gråtrut. Båsfjord, Varangerhalvön, Norge i mars 2016. Foto: Lars G Lindström.

föda ur vattnet eller fånga små fåglar medan den flyger. Den följer ofta fiskebåtar.

Status och hot

Den största populationen i Europa finns på Island där cirka 12 000 par häckar. Andra större populationer i Europa finns på Svalbard med 4 000-10 000 par, i Ryssland med 2 500-10 000 par och på Jan Mayen med 100-500 par. Populationen på Grönland uppskattas vara stabil. Trenden för den Europeiska populationen är dock osäker. Flera hävdar att bestånden på Svalbard och Island kraftigt minskat de senaste decenniet. Den globala uppvärmningen tros utgör ett reellt hot mot arten då dess häcknings-områden drivs längre och längre norrut.

2k vittrut. Observera de helt genomlysta vitaktiga vingspetsarna. Härnösand, mars 2009. Foto: Lars G Lindström.

Några av de många spetsbergsgäss som rastade under våren. Dessa fåglar är från Lillfjärden. Foto: Lars Göran Lindström.

Observationer under våren 2020

Lars Göran Lindström

Under våren sågs flera lite mera ovanliga arter i vår region och betydligt större mängder än vanligt av rastande fåglar som sångsvan, spetsbergsgås och sädgås observerades också.

REDAN I SLUTET AV MARS RASTADE STORA mängder sångsvan i jordbrukslandskapet runt om i vår kommun. Bland annat så räknades drygt 700 fåglar in vid Nylandet den 27 mars. Även vid Gärdesänget, Forsa födosökte ett par hundra svanar under en längre tid. Många av svanarna övernattade i den delvis isfria Lillfjärden. Ett nytt inslag i fågelfaunan i sjön.

Bland alla dessa sångsvanar vid Nylandet hittade Jonas Lind en mindre sångsvan den första april, vilket inte kan ha varit så lätt.

Mindre sångsvan är hos oss en sällsynt gäst som är mindre, har kortare hals och har en rundare kroppsform än sångsvanen. Till skillnad från sångsvanen överväger den svarta delen på näbben alltid över den gula.

De vi ser i Sverige häckar på Eurasiens tundra, från Kolahalvön till omkring floden Kolymas mynning i östra Sibirien. Hela häckningsområdet ligger därmed i norra Ryssland.

Den mindre sångsvanen som Jonas upptäckte övernattade även den i Lillfjärden några nätter. Senare upptäcktes även en mindre sångsvan i Jättendal av Johan Myhrer och Mats Axbrink hittade två individer i Sunnåfjärden, Rogsta.

Mindre sångsvan i Lillfjärden i slutet av mars. Foto: Mats Axbrink.

Rastande gäss

Från mitten av mars till mitten av april rastade rekordstora mängder av spetsbergsgäss på ett flertal platser runt Hudiksvalls- och Nordanstigs kommuner. Bland annat 62 i Slasta, 55 i Gärdesänget 39 vid Knösta, Nylandet, 27 i Jättendal och även Lillfjärden fick besök av spetsbergsgäss vid flera tillfällen, som mest 29 den femte april.

Som namnet anger häckar spetsbergsgåsen på Spetsbergen men även på Grönland och Island. De gäss som vi ser övervintrar främst i Nederländerna, i norra Tysklands kustområden och i Danmark. Fåglarna som häckar på Island och Grönland tillbringar vintern i Storbritannien och Irland. Tidigare flyttade de flesta gässen norrut längs norska kusten men de verkar som en större del nu flyttar en mera östlig väg genom Sverige och till norra Finland innan de tar den sista etappen över Barents hav för att nå sina häckplatser på Svalbard. Två av gässen var märkta i maj förra året utanför Uleåborg, Finland.

Även sädgås uppträdde i större mängder än normalt och närmare hundra sågs rasta vid Nylandet i början av april.

Smådopping

Den sjunde april upptäckte Mats Axbrink en hona av brunand vid Reffelmansviken. Eftersom brunand är en art som minskar och inte är lätt att se hos oss, om man inte åker till Tannetjärn, Bergsjö där den häckar (enda säkra häckplatsen i Hälsingland) så åkte deltagarna i vårens första tisdagsexkurion till Reffelmansviken för att leta efter anden.

De fick se brunanden men hittade också två smådoppingar alldeles utanför bryggan de stod på. Smådopping ses då och då (16 fynd under 2000-talet i vår kommun) men mest under vinterhalvåret så fynd i april är sällsynt.

Smådoppingen har i Sverige sina tätaste förekomster inom tre områden: Skåne-Blekinge-södra Småland, Öland och Gotland samt norra Halland-södra Bohuslän. Därutöver finns isolerade, förekomster i Tåkern,

En av de två smådoppingarna vid Reffelmansviken i april. Foto: Lars Göran Lindström.

Hornborgasjön, Kvismaren och lokalt i Mälardalen. Utöver de fasta bestånden inom dessa områden häckar smådoppingen tillfälligt och lokalt i lämpliga miljöer i större delen av södra och mellersta Sverige. Nordgränsen för smådoppingens utbredning följer tämligen väl den biologiska norrlandsgränsen och häckningar konstateras någorlunda regelbundet upp till norra Uppland. Arten påträffas tillfälligt i Norrland, främst längs kusten, men någon häckning är inte känd.

De skandinaviska smådoppingarna flyttar troligen mot sydväst till övervintringsområden i västra och nordvästra Europa. Vintertid observeras arten regelbundet längs södra och mellersta Sveriges kuster och enstaka individer försöker övervintra så långt norrut som i Umeå.

Smådoppingen är mycket vaksam av sig och har en fantastisk förmåga att gömma sig även i mycket små vatten. Dessutom uppehåller sig smådoppingen ofta inne i tät vegetation där den söker föda. Detta medför att arten är svår att få syn på.

Kommer ihåg den första jag själv såg vid Vikarkvarn, som Johnny Snell upptäckte, mitt i vintern. Vaken den uppehöll sig i inte var speciellt stor men trots det så var det vissa gånger helt omöjligt att få syn på den även om man tyckte att den inte hade någonstans att gömma sig.

Rödhuvad dykand

Två dagar efteråt åkte Olle Thyrestam för att leta efter smådoppingarna. Några doppingar såg han inte men han upptäckte Hälsinglands andra rödhuvad dykand. Den ditills enda sågs i Kyrksjön, Kilafors i april 1999. Fågeln var först mycket svårsedd då den höll till inne bland en massa pålar från en gammal träbrygga tillsammans med en stor mängd gräsänder. Efter ett par timmar simmade dock änderna ut på öppet vatten

och den vackra hanen med den röda näbben kunde beskådas av ett flertal personer. Dykanden höll till på samma ställe hela dagen men dagen efter var den borta.

Rödhuvad dykand häckar i stora vasskantade slättsjöar och vikar eller grunda saltsjöar i södra Europa och södra och centrala Asien. Den är delvis en flyttfågel och de nordliga bestånden flyttar längre söderut till norra Afrika över vintern.

I Sverige ses den årligen med några fynd.

Brun Glada

Den 19:e april upptäckte Johan Myhrer en brun glada sträckande norrut vid Jättendalssjön där den flög sakta över sjön tillsammans med måsar.

Den är sannolikt jordens talrikaste rovfågel med vid utbredning i Europa, Afrika, Asien och Australien. I tropiska områden uppträder arten i stor mängd i närheten av människan och dras gärna till soptippar och avstjälpningsplatser.

I Sverige har den tidigare uppträtt varje år i mindre antal. Under 2000-talet har den etablerat sig som häckfågel. År 2019 häckade 20 par i Norrbotten, men den häckar även i Västergötland och Skåne.

Senast brun glada sågs i Nordanstigs kommun var i maj 2014 då Lars Norman såg en vid Röde, Gnarp.

Dubbelbeckasin

Den 14:e maj åkte Mats Axbrink på kvällen till Lakvattendammen för att lyssna efter den småfläckiga sumphönan som hörts där kvällen före. Ingen sumphöna hördes och Mats tänkte att den kanske förflyttat sig till Tunasjön.

Väl där så hördes inte sumphönan men däremot tre dubbelbeckasiner som spelade vid Finflostugan alldeles vid vägen. Beckasinerna hördes sedan spela flera kvällar efteråt.

Både 2005,2006 och 2014 spelade dubbelbeckasiner vid Finflo.

Dubbelbeckasinen har så kallat lekbeteende vilket yttrar sig i ett parningsspel som utspelar sig på traditionella arenor där hanarna samlas för att spela och dit honorna bara kommer för att para sig. Dess lekplatser återfinns nästan alltid på så kallade översilningsmyrar, vilket är sluttande våtmarker där det ständigt tillförs nytt vatten från högre terräng. Dessa lekplatser ligger i anslutning till trädgränsen. Vegetationen runt lekplatsen består ofta av videbuskar, starrtuvor och enstaka dvärgbjörkar. Spelet sker i skymningen och på natten, då upp till 35 hanar försvarar sina tuvor på ett område på ungefär 100 kvadratmeter. Under leken intar den en högrest kroppsställning med uppburrat bröst, uppstickande stjärt och ger ifrån sig sitt speciella spelläte. Detta brukar liknas vid ljudet av studsande pingpongbollar som sedan går över i småfågelliknande kvitter. Utgången av detta spel är att vissa hanar får para sig med flera honor medan andra hanar inte får para sig alls.

Från att ha varit en allmän häckfågel i Skandinavien och Sverige, med bland annat stora mängder individer på spelplatser i Uppland i mitten av 1800-talet, häckar dubbelbeckasinen nu enbart i fjällkedjan, och ingenstans i Skandinavien är den vanlig. Den finns främst i Lappland, Jämtland, Tröndelag och Härjedalen. Svenska sydgränsen för permanenta spelplatser går i Härjedalen.

I Jämtland ringmärks individer vid spelplatseroch några har försetts med så kallade ljusloggar. En ljuslogg mäter ljus och insamlade data från den ger uppgifter om en fågels position och flyttrutt. Fördelen med denna form av ringmärkning är att det ger mer information om flyttrörelserna än traditionell ringmärkning. I förhållande till GPS-sändare är det billigare och den är lättare vilket gör att ljusloggern även kan

användas till mindre fåglar. Nackdelen med ljusloggar är att den märkta fågeln måste fångas in för att man ska kunna tanka ur informationen.

En fågel flög över 600 mil på tre dagar från Handöl, Jämtland via Polen ner över Balkan och över Sahara ner till Kongo i Afrika. Den flög också mycket fort, nästan 80 kilometer i timmen. Man känner inte till någon annan fågelart som tar sig fram så snabbt över en så lång sträcka.

Hälsinglands andra fynd av rödhuvade dykand vid Reffelmansviken den 9/4 2020. Foto överst Yvonne Johansson och de andra två Lars Göran Lindström.

Överst. Den rastande mindre sångsvanen i Jättendalssjön tillsammans med två sångsvanar. Foto: Johan Myhrer. Ovan. Brun glada, Jättendalssjön. Foto: Johan Myhrer. Nedan. Spelande dubbelbeckasin i Klimpfjäll. Foto: Lars G Lindström.

Svarthakad buskskvätta

Ny häckfågel i Sverige

Den första svenska häckningen av svarthakad buskskvätta konstaterades i Skåne utanför Simrishamn år 2000. Därefter häckade arten i Västergötland 2004, i Halland med ett par 2014 och tre par 2015 och mellan 2007 och 2015 hade 18 häckningar genomförts i Skåne. Sedan dess har antalet häckningar fortsatt att öka.

Till skillnad från den vanligare buskskvättan är svarthakad buskskvätta en kortflyttare eller stannfågel i västra Europa. Den är en av de tidigaste tättingarna som återvänder från vinterkvarteren till Sverige, redan i mars anländer många fåglar. Arten anses därför gynnas av milda vintrar och tidiga vårar, som blivit allt vanligare de senaste decennierna. Ökningen av svarthakad buskskvätta kan därför sannolikt till stor del tillskrivas klimatförändringarna. Den ökning vi ser i Sverige ses även i Danmark där arten blivit vanligare under flera år. En liten population finns även i sydligaste Norge och man tror att många av fåglarna på västkusten kommer därifrån medan fåglarna i Skåne troligtvis härstammar från kontinenten. Denna fågel övervintrade vid Torslandaviken, Göteborg och var det första fyndet av en fågel som stannat kvar under vinterhalvåret. Foto: Lars G Lindström.

Ovanliga rastare i Lillfjärden

I början av maj rastade en hona och en hane av skedand i nordöstra delen av Lillfjärden. I snöglopp lyckdes Mats Åberg få dessa fina bilder på den vackra hanen med den speciella näbben.

Den 21:a maj såg Yvonne Johansson en smalnäbbad simsnäppa, alldeles intill land, när den rastade i Lillfjärden på väg mot sina häckningsområden i fjälltrakterna. Som synes lyckades hon även få fina bilder på den ovanliga gästen.

Yvonne upptäckte senare även den hane av stjärtand som Mats Åberg lyckades fånga på bild.

Foto Yvonne Johansson

Med risk att bli tjatig så var det Yvonne som även upptäckte den vackra svartsnäppan som rastade vid den nyanlagda dammen i nordvästra hörnet av sjön den 22/6. Den hade kvar sin vackra häckningsdräkt med alldeles svarta ben som den bara har några få veckor. En av de absolut elegantaste vadarna.

Ett par av snatterand stannade ett par veckor i Lillfjärden innan de drog vidare.

Ett tiotal brushanar rastade under några dagar strax efter midsommar på vår tillbaka till sina vinterkvarter i Afrika söder om Sahara. Foto på denna sida, Lars G Lindström.

Brushane

En typisk suverän med mörk och kraftigt färgad krage.

Text och bild: Lars G Lindström

Det mest igenkännande och spektakulära, för brushanen är den brokiga praktdräkt som flertalet gamla hanar bär i början av häckningsperioden och som börjar anläggas när de återvänder till häckningsplatserna i april och maj. Denna dräkt består av en krage av långa, styva, i spetsen bakåtböjda fjädrar kring framhalsen och nacken. Fjädrarna i halskragen och örontofsarna fortsätter sedan att växa under april och maj. Den nakna huden på tygeln växlar färg till gulorange och blir vårtig.

Varianter av hanar

Det finns tre olika varianter av brushanehanar vilket bland annat resulterar i olikfärgade praktdräkter och olika beteenden. Utseendemässigt växlar mest halskragen i sin glänsande färg, från blåsvart till rödbrun, gul eller vit, fläckig eller bandad av vågiga tvärstreck. I de flesta fall växlar ryggens färg (blir mörkare eller ljusare) i överensstämmelse med halskragens.

De mörka eller kraftfullt färgade hanarna är aggressivare, kallas för "suveräner" och utgör drygt 80 procent av hanarna. De ljusa, ofta med vit halskrage, är mer undvikande och passiva, kallas "satelliter" och utgör mindre än 20 procent av hanarna. Den tredje, och den mest ovanliga, är de "intermediära" som är hanar som inte alls utvecklar praktdräkt utan bär en honfärgad dräkt året runt. Dessa utgör cirka en procent av hanarna.

På våren när häckningstiden kommer börjar hanarna att spela. Ansiktets sidor blir då täckta av vårtor, ett tecken på begynnande könsdrift och på samma gång ett skydd mot stötar från motståndares näbb. Revirhävdande brushanar slåss med näbbar och klor och det är inte ovanligt att man ser blödande och haltande hanar. I sällsynta fall kan de till och med döda varandra.

Spelet

De tre olika varianterna beter sig olika under spelet. Suveränerna vaktar ett område inom

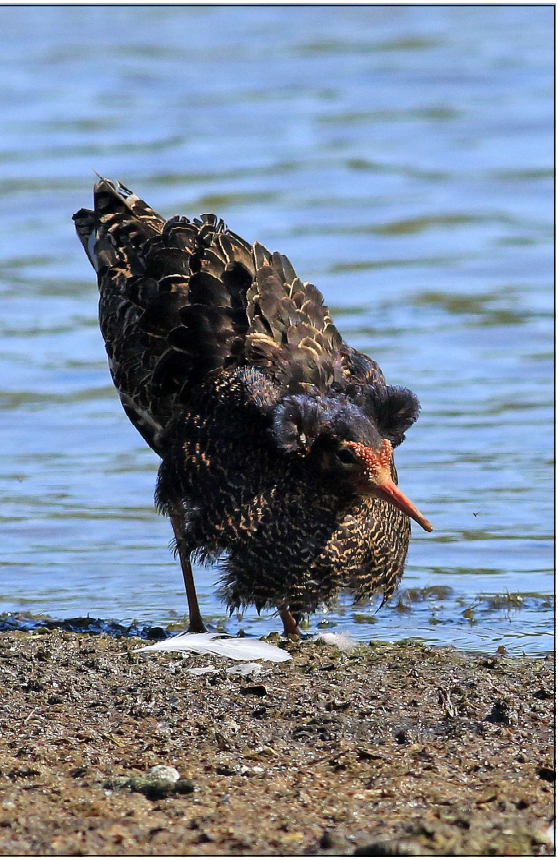

En suverän med mörk nästan svart krage.

leken på cirka en gånger en meter och inom denna ruta uppvaktar de honor aktivt samtidigt som de försvara sitt område mycket aggressivt gentemot andra hanar. Satelliterna är mer undfallande och försvarar inte ett specifikt område utan försöker para sig med honor som besöker suveränernas områden. De intermediära hanarna blir oftast bestigna, eller bestiger andra hanar, antingen suveräner eller satelliter, men vid enstaka tillfällen bestiger de även honor.

Brushanarnas lekplatser är låga kullar med kortvuxet gräs, där nedtrampat gräs och lösryckta fjädrar vittnar om kamp. Hela

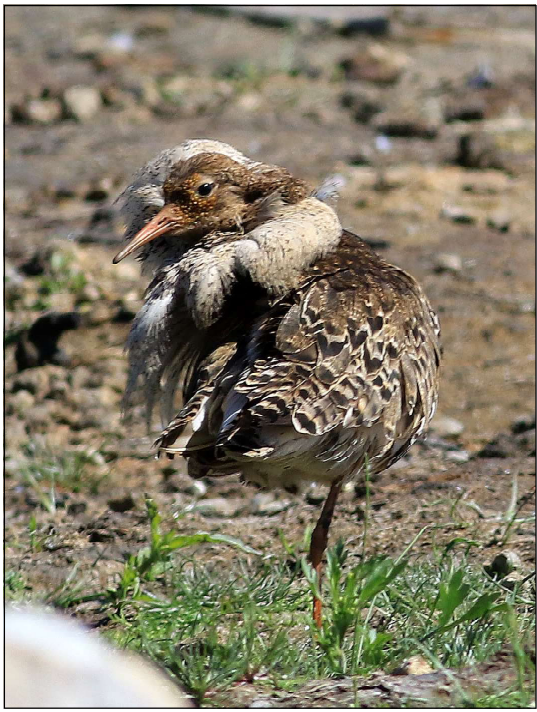

En typisk satellit med ljus nästan vit krage.

denna strid verkar vara jämförbar med morkullans sträckning, som också är i samband med fortplantningsdriften. En märklig omständighet, är att striderna är strikt begränsade till de bestämda lekplatserna.

Två eller flera hannar kan helt fredligt följa en hona på den plats där hon reder sitt bo. Först vid återkomsten till stridsplatsen börjar hannarnas tummel igen och fortgår, till dess trötthet eller en förbiflygande hona eller matlusten skiljer dem åt. Det förekommer inte heller strid mellan hannarna när de söker efter föda. När honorna lagt sina ägg, upphör hannarnas stridslust.

Alla bilderna tagna i Lillfjärden den 21/6 då brushanarna var på väg söderut igen.

Källa
Wikipedia

Program

Höst - Vinter 2020-2021

Lavskrika 19/9

Tid: 09.00
Samling: Lillfjärden
Ansvarig: Karin Svensson 070-513 48 66
Kjell Johansson 070-239 75 10

Favorit i repris! Samling vid Lillfjärdens utfodringsplats och gemensam avfärd till Niannoret.

Euro Birdwatch Day 3/10

Tid: 08.00
Samling: Lillfjärdens utfodringsplats
Ansvarig: Simon Fransson 070-661 80 11
Karin Svensson 070-513 48 66

Fågelskådare runt om i hela Europa uppmanas under denna helg rapportera in så många arter som möjligt. Vi åker till Hornslandet och hoppas kunna bidra med några arter därifrån.

Skogsmatningen vid Håsta 5/12

Tid: 09.00
Samling: Räddningstjänsten
Ansvarig: Simon Fransson 070-661 80 11
Lars G Lindström 070-629 15 24

Vi går till fågelmatningen i skogen vid Håsta där bland annat tofsmes och nötkråka brukar vara trogna matgäster.

Nyårsexkursion 1/1

Tid: 08.00
Plats: Lillfjärdens utfodringsplats
Ansvarig: Mats Axbrink, 070-608 99 14

Traditionsenlig nyårsexkursion som har karaktär av ett ”artrace” där det gäller att se så många arter som möjligt under dagen.

På grund av rådande coronaepedemi kommer vi inte att ha några innemöten/bildvisning under hösten 2020 men vi hoppas att kunna genomföra dessa i februari-mars (se nästa nummer av Nattvakan).

På hemsidan finns alla gamla nummer av Nattvakan, från det första som kom ut 1987 till och med förra årets nummer. Trevlig läsning under vinterhalvåret.

Besök HFK:s hemsida. hfk.name